

Małgorzata Pstrocka-Rak, Beata Blachura
Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu

DOSKONALENIE KSZTAŁCENIA AKADEMICKIEGO STUDENTÓW W ZAKRESIE TURYSTYKI

Cel badań. W artykule zaprezentowano problem kształcenia kadr w zakresie turystyki na poziomie studiów wyższych na wrocławskiej Akademii Wychowania Fizycznego. Celem artykułu jest wskazanie obszarów i kierunków działań zmierzających do udoskonalenia kształcenia na kierunku turystyka i rekreacja tak, aby w możliwie największym stopniu zaspokajało ono potrzeby i spełniało oczekiwania studentów. **Materiał i metody.** Aby zrealizować główny cel badawczy, zastosowano metodę sondażu diagnostycznego (technika ankiety audytoryjnej) oraz metodę analizy i krytyki piśmiennictwa. W badaniach ankietowych wzięli udział studenci III roku I stopnia (97 osób) oraz II roku II stopnia (67 osób), kończący studia na Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu na kierunku turystyka i rekreacja. **Wyniki i wnioski.** Studenci dokonali oceny kształcenia na badanym kierunku m.in. w zakresie programu nauczania, organizacji studiów oraz infrastruktury uczelni. W efekcie autorki zidentyfikowały dwa obszary oraz sześć kierunków działań, których celem będzie udoskonalenie oferty kształcenia na analizowanym kierunku.

Słowa kluczowe: szkolnictwo wyższe, kształcenie kadr dla turystyki, kierunek turystyka i rekreacja, Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu, sondaż diagnostyczny

WPROWADZENIE

Według raportów Światowej Rady Podróży i Turystyki (World Travel and Tourism Council, WTTC,) branża turystyczna w Polsce rozwija się systematycznie, wpływając nie tylko na wielkość produktu krajowego brutto, ale także na tworzenie miejsc pracy (*Travel & Tourism...*, 2017). Prognozy WTTC na rok 2027 zakładają jeszcze większy wzrost wyprodukowanych przez przemysł turystyczny dóbr i usług oraz wzrost liczby osób zatrudnionych w sektorze turystycznym (tab. 1), co wiązać się będzie z większym zapotrzebowaniem na wykształcone kadry.

System kształcenia kadr dla turystyki w Polsce jest bardzo rozbudowany. Oprócz edukacji na poziomie szkół ponadgimnazjalnych i pomaturalnych, specjaliści niezbędni do pracy w branży turystycznej kształceni są także w szkołach wyższych (Tokarz, 2008; Tokarz-Kocik, 2016).

Praca wpłynęła do Redakcji: 21.11.2017

Zaakceptowano do druku: 20.03.2018

Adres do korespondencji: Małgorzata Pstrocka-Rak, Katedra Turystyki, Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu, al. I.J. Paderewskiego 35, 51-617 Wrocław, e-mail: małgorzata.pstrocka-rak@awf.wroc.pl

Jak cytować:

Pstrocka-Rak, M., Blachura, B. (2018). Doskonalenie kształcenia akademickiego studentów w zakresie turystyki. *Rozprawy Naukowe AWF we Wrocławiu*, 62, 1–19.

Tab. 1. Wpływ branży turystycznej na PKB i zatrudnienie w Polsce – szacunki Światowej Rady Podróży i Turystyki

Wskaźnik		Rok 2016	Rok 2027
PKB	Bezpośredni wkład turystyki do PKB (mld \$)	8,5	13,5
	Całkowity wkład turystyki do PKB (mld \$)	21,1	32,2
Zatrudnienie	Liczba miejsc pracy stworzonych dzięki turystyce (bezpośrednio w branży)	305 000	405 000
	Całkowita liczba miejsc pracy stworzonych dzięki turystyce	716 000	879 000

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportu *Travel & Tourism...*, 2017.

Kształcenie w zakresie turystyki na poziomie akademickim prowadzone jest na różnego rodzaju uczelniach i na różnych kierunkach (wśród których najpopularniejszy to turystyka i rekreacja), oferujących studentom ogółem bardzo duży wybór specjalności (por. np. Białk-Wolf, 2016; Fedyk i Paliga, 2012; Gołębski, 2013; Jaworski, 2008; Maro-Kulczycka, 2010; Niekurzak i Sabat, 2012; Pstrocka-Rak, 2012; Szymańska, 2009; Tokarz-Kocik, 2016).

Wraz z prognozowanym wzrostem zapotrzebowania na pracowników w polskim sektorze usług turystycznych pojawiają się głosy o możliwym deficycie dobrze wykształconej kadry turystycznej, odpowiadającej potrzebom branży, w której niezwykle istotnym elementem są właśnie zasoby ludzkie (Gołębski, 2016; Grobelna, 2016; Szymańska, 2009). Problem ten może wynikać z wielu czynników: mniejszej liczby absolwentów kierunków turystycznych (Białk-Wolf, 2016), trudności ze znalezieniem odpowiadającej absolwentom pracy (Grobelna, 2016; Skubis, 2006), konieczności uzupełnienia przez nich wiedzy i umiejętności na różnego rodzaju dodatkowych kursach i szkoleniach (Skubis, 2006; Tokarz, 2008). W literaturze często pojawia się też postulat ciągłej modyfikacji programów kształcenia wraz ze zmieniającymi się potrzebami rynku pracy (Bednarska, 2014; Gołębski, 2016; Krajewska-Smardz, Fedyk i Olearnik, 2014; Tokarz, 2008), np. poprzez wprowadzanie innowacyjnych projektów praktycznych (Mazurek-Kusiak, 2014).

Znaczenie właściwego przygotowania dobrze wykształconej kadry zwiększyło się szczególnie po deregulacji wielu zawodów turystycznych i likwidacji większości egzaminów państwowych (Kruczek, 2013). Jednak poziom przygotowania na uczelniach wyższych pracowników sektora usług turystycznych oceniany jest bardzo różnie (Mazurek-Kusiak, 2014; Szymańska, 2009; Warcholik, 2013). Niezbędna w programowaniu kształcenia powinna być bowiem ścisła współpraca uczelni z branżą turystyczną i stałe dostosowywanie programu kształcenia do wymagań rynku pracy (Bednarska, 2014; Krajewska-Smardz i wsp., 2014; Piróg, 2011).

Przygotowanie się do podjęcia pracy zawodowej na ogół nie jest jedynym celem wyboru przez studentów studiów na kierunkach turystycznych, a spełnienie ich oczekiwań i zaspokojenie potrzeb może wpływać na podniesienie konkurencyjności kierunku i uczelni na rynku usług edukacyjnych (Bednarska, 2014; Buchta i Skiert, 2009; Maro-Kulczycka, 2010; de Voogd van der Straten i Łagowska, 2008).

CEL BADAŃ

Głównym celem badań jest wskazanie obszarów i kierunków działań zmierzających do udoskonalenia kształcenia na kierunku turystyka i rekreacja na wrocławskiej Akademii Wychowania Fizycznego tak, aby w możliwie największym stopniu zaspokajało ono potrzeby i spełniało oczekiwania studentów. Osiągnięcie tego celu możliwe było dzięki przeprowadzeniu badań empirycznych pozwalających poznać opinie studentów kończących I i II stopień studiów w zakresie:

- czynników, które wpłynęły na wybór studiów (zarówno jeżeli chodzi o kierunek, jak i typ szkoły wyższej oraz jej lokalizację);
- oczekiwań względem podjętego kierunku studiów oraz stopnia ich spełnienia;
- programu nauczania, organizacji studiów i infrastruktury uczelni;
- planów zawodowych po zakończeniu studiów.

Powyższe cele badawcze wyniknęły z założeń uchwały Rady Instytutu Turystyki i Rekreacji AWF we Wrocławiu (Uchwała nr 1/2016/2017...), która wskazuje na konieczność modyfikacji prowadzonego w Instytucie kierunku studiów. Uchwała ta zakłada, obok poniżej zaprezentowanych badań, równoległą realizację dwóch innych projektów, poświęconych rynkowi pracy, w tym oczekiwaniom pracodawców z obszaru turystyki i rekreacji, oraz analizie rozwiązań zagranicznych i krajowych w zakresie kształcenia w tym samym obszarze. Wszystkie te trzy projekty badawcze mają stworzyć podstawy do zmian programów nauczania na obu poziomach kształcenia na kierunku turystyka i rekreacja. Przesłanką motywującą do wprowadzenia zmian jest konieczność ciągłego dostosowywania programów kształcenia do zmieniających się wymagań rynku pracy, systematyczny spadek liczby kandydatów na studia, jak również potrzeba wzrostu satysfakcji studentów z wybranego kierunku studiów. Ten ostatni element wpływać może na bardziej pozytywny obraz branży turystycznej w opinii studentów i absolwentów, który przekłada się z kolei na ukształtowanie lepiej przygotowanego i bardziej umotywowanego specjalisty, chętniej podejmującego wyzwania turystycznego rynku pracy.

MATERIAŁ I METODY

Poznanie opinii studentów i sformułowanie na ich podstawie wytycznych do zmian w kształceniu kadr turystycznych na wrocławskiej AWF wymagało zastosowania adekwatnych metod badawczych. Pierwszą z nich była metoda analizy i krytyki piśmiennictwa, pomocna w opracowaniu głównego narzędzia badawczego, jak również w przeprowadzeniu dyskusji wyników i wyciągnięciu wniosków końcowych. Jako drugą wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego, w której zastosowano technikę ankiety audytoryjnej. Kwestionariusz ankiety zawierał różnego rodzaju pytania: zamknięte (koniunktywne, dysjunktywne i alternatywne), półotwarte, jak i – aby otrzymać indywidualne propozycje zmian ze strony studentów – otwarte.

W celu sprawdzenia poprawności narzędzia przed badaniami właściwymi przeprowadzono:

- w pierwszej kolejności konsultacje z członkami Zespołu ds. kierunków studiów realizowanych w Instytucie Turystyki i Rekreacji na Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu, których uwagi uwzględniono w kwestionariuszu ankiety;

- następnie badania pilotażowe wśród dwóch grup studentów (z I i II poziomu kształcenia) niebędących docelową grupą badawczą; celem tych badań było sprawdzenie narzędzia badawczego pod kątem określenia, czy pytania w ankiecie oraz instrukcje do pytań zostały sformułowane jasno i zrozumiale oraz czy w kwestionariuszu ujęto wszystkie kluczowe dla studentów kwestie dotyczące studiów na kierunku turystyka i rekreacja.

Badanie zostało przeprowadzone w maju 2017 r. podczas obowiązkowych zajęć dydaktycznych. Wzięli w nim udział wszyscy obecni na zajęciach studenci studiów stacjonarnych¹:

- III roku I stopnia studiów na kierunku turystyka i rekreacja (97 osób – 95,1% ogółu studentów tego rocznika);
- II roku II stopnia studiów na kierunku turystyka i rekreacja (67 osób – 83,4% ogółu studentów tego rocznika).

Wybór ostatnich roczników studentów był celowy – studenci kończący dany poziom kształcenia cechują się zdecydowanie lepszym, w porównaniu z młodszymi rocznikami, poznaniem całej oferty kształcenia na danym poziomie i doświadczeniem w jej zakresie.

Aby wzmocnić anonimowość i jednocześnie szczerą wypowiedzi udzielanych w ankiecie (badania przeprowadzano m.in. podczas ćwiczeń z grupami o bardzo małej liczbie osób, np. 11 osób), zrezygnowano z typowych pytań metryczkowych (np. dotyczących wieku czy płci).

WYNIKI

Założenia procesu kształcenia na kierunku turystyka i rekreacja na wrocławskiej Akademii Wychowania Fizycznego

Historia kształcenia kadr dla turystyki na wrocławskiej AWF sięga połowy lat 70 XX w., kiedy to na uczelni utworzono drugi obok Wychowania Fizycznego wydział: Wydział Turystyki i Rekreacji i wprowadzono czteroletnie, jednolite studia magisterskie z turystyki i rekreacji. Pionierami kształcenia kadr dla sektora turystyczno-rekreacyjnego byli zastrzeżeni dla uczelni prof. Zbigniew Skrocki i doc. dr Zofia Dowgierd (Jeziński, 2006; Jonkisz, 1976). Jednak na początku lat 80 wspomniany wydział został zlikwidowany i uczelnia powróciła do struktury jednowydziałowej. Kształcenie w zakresie turystyki ograniczono do różnie nazywanej w poszczególnych latach specjalności oferowanej studentom do wyboru na studiach magisterskich na kierunku wychowanie fizyczne. Kierunek turystyka i rekreacja został ponownie otwarty w roku akademickim 2001/2002, początkowo jako jednolite, pięcioletnie studia magisterskie, a od roku 2006/2007 jako studia dwustopniowe (Jaworski, 2008).

Obecnie kształcenie na kierunku turystyka i rekreacja, prowadzonym na Wydziale Wychowania Fizycznego AWF we Wrocławiu, odbywa się w systemie studiów stacjonarnych oraz niestacjonarnych w ramach trzyletnich studiów I stopnia i dwuletnich studiów II stopnia. W latach 2013/2014–2016/2017 obydwie poziomy kształcenia prowadzone były w ramach profilu praktycznego. Od roku akademickiego 2016/2017 uchwałą Rady

¹ W trakcie prowadzenia badań nie funkcjonowały w Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu studia niestacjonarne na kierunku turystyka i rekreacja.

Wydziału Wychowania Fizycznego AWF we Wrocławiu zmieniono profil kształcenia z praktycznego na ogólnoakademicki na II poziomie studiów (Uchwała nr 39/2012/2013...; Uchwała nr 56/2016/2017...).

Założeniem procesu kształcenia na I stopniu studiów jest wyposażenie absolwentów w wiedzę z zakresu nauk ekonomicznych, nauk o Ziemi, nauk społecznych, a także nauk o kulturze fizycznej oraz w umiejętności praktyczne umożliwiające prowadzenie działalności zawodowej w sferze turystyki i rekreacji. Wiedza kierunkowa i nabyte kompetencje praktyczne powinny stworzyć możliwości zatrudnienia w jednostkach obsługi ruchu turystycznego oraz ośrodkach wypoczynkowych i rekreacyjnych, a także podjęcie samodzielnej działalności usługowej w tym zakresie (Uchwała nr 39/2012/2013...). W ramach omawianych specjalizacji studenci mają możliwość zdobywania uprawnień instruktora rekreacji AWF w 19 dyscyplinach, np. w sportach wodnych, sportach zimowych, grach rekreacyjnych i zespołowych, fitnessie, jeździe konnej (Zarządzenie nr 38/2014/2015...).

Celem studiów II stopnia jest przygotowanie absolwentów do prowadzenia samodzielnej działalności gospodarczej lub menedżerskiej w jednostkach organizujących turystykę lub rekreację oraz pełnienia w nich funkcji kierowniczych. Założeniem edukacji na II stopniu jest przygotowanie kreatywnych specjalistów otwartych na nowoczesne trendy w turystyce i rekreacji (Uchwała nr 39/2012/2013...). W ramach studiów II stopnia studenci mają możliwość kontynuowania nauki na jednej z wybranych specjalności:

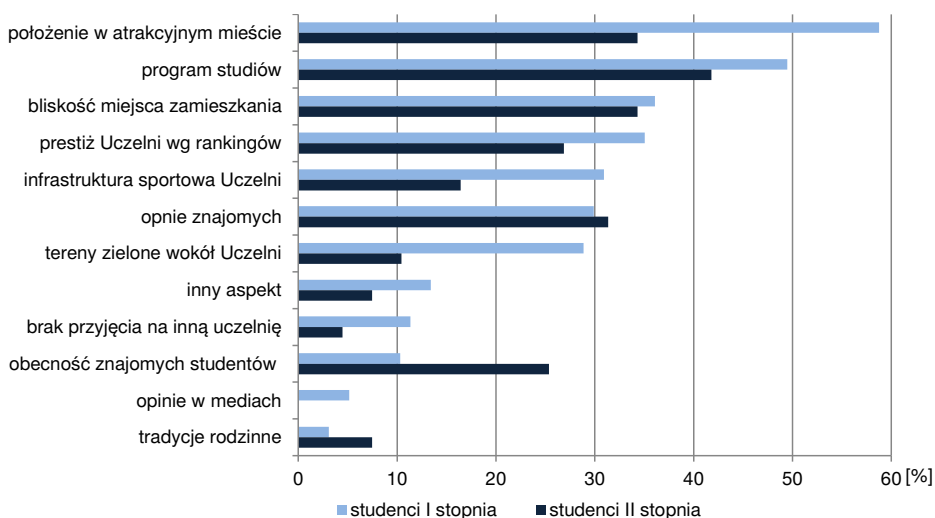
- organizator przedsięwzięć turystycznych (OPT);
- hotelarstwo (HOT);
- rekreacja ruchowa (RR); nazwa zmieniona od roku 2017/2018 na: organizacja przedsięwzięć rekreacyjnych (OPR);
- trener outdoor (TO);
- techniki relaksacyjne w rekreacji (TRwR);
- promocja zdrowia w rekreacji (PZwR) (Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu...).

Niezależnie od poziomu studiów w trakcie dodatkowych, odpłatnych kursów organizowanych przez Centrum Doskonalenia Kadr studenci mają możliwość uzupełnienia edukacji i zdobywania nowych kwalifikacji, certyfikatów i uprawnień, a także studiów podyplomowych, np. na kierunku menedżer turystyki i hotelarstwa (Centrum Doskonalenia Kadr AWF we Wrocławiu...).

Ważnym elementem procesu kształcenia zarówno na I, jak i na II stopniu jest możliwość odbycia praktyk w sektorze usług turystycznych i rekreacyjnych (po 300 godzin praktyk na każdym poziomie kształcenia). W trakcie realizacji programu praktyk studenci mogą wykorzystać w pracy zawodowej zdobytą wiedzę i umiejętności oraz czynnie włączyć się w życie przedsiębiorstw: turystycznego i rekreacyjnego (Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu...).

Analiza materiału badawczego w kontekście kształcenia akademickiego w zakresie turystyki i rekreacji na wrocławskiej Akademii Wychowania Fizycznego

Rozpoczęcie edukacji na poziomie studiów wyższych I stopnia lub ich kontynuacja na II stopniu wiąże się z podjęciem decyzji dotyczącej wyboru miejsca i kierunku studiów. Dla ponad połowy badanych studentów studiów licencjackich (58,8%) wybór kierunku studiów, rodzaju uczelni, jak i jej lokalizacji podyktowany był przede wszystkim poło-

Rycina 1. Czynniki determinujące wybór wrocławskiej AWF

żeniem szkoły wyższej w atrakcyjnej dla studentów aglomeracji miejskiej (ryc. 1). Przy wyborze miejsca kontynuacji studiów dla znacznej części przyszłych magistrów najważniejszy był jednak program studiów (41,8%). Nowoczesny, odpowiadający potrzebom rynku program kształcenia może być kluczowym elementem konkurencyjnych akademickich usług edukacyjnych (Owen, 2001).

Lokalizacja uczelni we Wrocławiu i jej bliskość względem miejsca zamieszkania miały takie samo znaczenie tylko dla co trzeciego słuchacza studiów II stopnia (po 34,3%). Co interesujące, wpływ na decyzję studentów o wyborze miejsca i kierunku studiów mieli też ich znajomi i przyjaciele. Ich opinia była jednym z najważniejszych czynników wyboru kierunku i uczelni dla ok. 1/3 studentów i to zarówno studiów na I (29,9%), jak i na II (31,3%) stopniu. Ci ostatni liczyli się też z wyborami swoich kolegów. Ich obecność na studiach magisterskich była znacząca dla co czwartego kandydata na II poziom kształcenia. Warto podkreślić, że zaskakująco niski okazał się wpływ mediów, w tym opinii o uczelni i kierunku studiów w Internecie. Nie kierował się nimi żaden przyszły magister, uwzględnił je w swoim wyborze tylko co dwudziesty maturzysta (ryc. 1). Może to świadczyć o mniejszym zaufaniu, jakim respondenci obdarzyli „zewnątrzne” analizy i opinie (w postaci np. wypowiedzi na forach internetowych) w stosunku do informacji pochodzących bezpośrednio od studentów kierunku turystyka i rekreacja na wrocławskiej AWF. Wizerunek uczelni kształtowany w mediach jest istotny (Pabian, 2016; Pawlak-Wolanin i Gudowski, 2016), ale ważniejszy wydaje się jednak marketing szeptany (Biczysko, 2015; Węgrzyn i Balana, 2013).

Istotę znaczenia programu kształcenia i organizacji studiów przy wyborze przez studentów kierunku i miejsca studiów autorki postanowiły zbadać dokładniej. Najważniejszym czynnikiem dla 2/3 studentów, który zdecydował o rozpoczęciu kształcenia po maturze w szkole wyższej, była oferowana przez wrocławską AWF możliwość zdobywania różnych dodatkowych uprawnień i certyfikatów, czy to podczas zajęć dydaktycznych, czy w trakcie dodatkowych kursów i szkoleń proponowanych przez uczelnię, dających sposobność uzupełnienia wiedzy i umiejętności. Podobnie duże zainteresowanie nabyciem w czasie studiów dodatkowych, pozaprogramowych uprawnień i kwalifikacji okazali

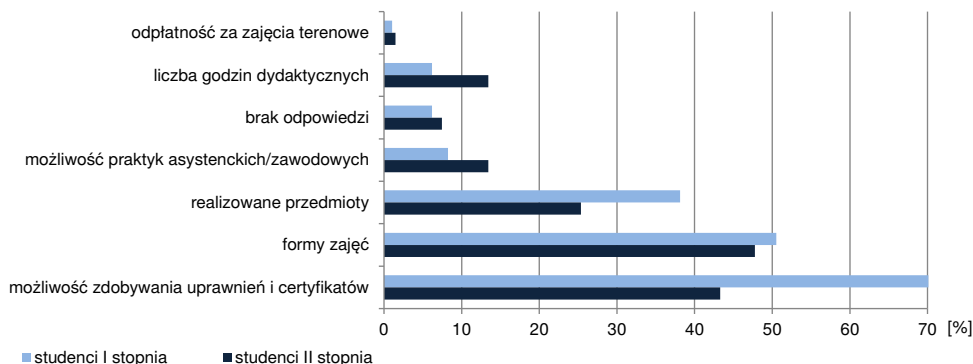

w badaniach Buchty i Skiert (2009) studenci kierunku turystyka i rekreacja prowadzonego w białskopodlaskiej filii AWF w Warszawie. Podjęcie studiów daje bowiem możliwość uzyskiwania w ramach tzw. ścieżek dydaktycznych konkretnej wiedzy i umiejętności. Zdobyte tą drogą kwalifikacje mogą w przyszłości poprawić mobilność studentów na rynku pracy, a tym samym zwiększyć szansę na zatrudnienie (Jelonek, 2011).

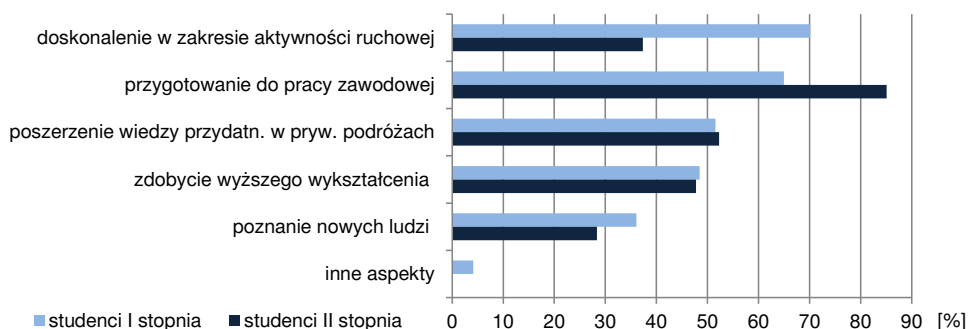
Możliwość zdobywania dodatkowych certyfikatów nie miała już takiego wpływu na wybór studiów magisterskich, być może dlatego, że na tym poziomie kształcenia dostępne są już tylko odpłatne formy uzyskiwania uprawnień. Zajęcia specjalistyczne prowadzone w ramach programu nauczania, a rozwijające nowe umiejętności (np. z zakresu turystyki kwalifikowanej) włączone są do programu danej specjalności, której nazwa widnieje na dyplomie ukończenia studiów – absolwent nie uzyskuje z tego tytułu dodatkowych certyfikatów. Jednak to formy realizacji przedmiotów wpisanych do programu kształcenia (często o charakterze zajęć terenowych) okazały się ważniejsze niż same przedmioty – i to dla studentów na obydwóch poziomach kształcenia (ryc. 2). Różnorodne, terenowe, zblokowane formy zajęć turystycznych i rekreacyjnych pozwalają na kompleksową i wszechstronną realizację programu nauczania. Wiele imprez i przedsięwzięć jest organizowanych we współpracy z firmami sektora usług turystycznych i rekreacyjnych. Uczestnictwo w nich, a szczególnie organizacja takich form dają możliwość bezpośredniej weryfikacji zdobytej wiedzy. Nie tylko wpływają na atrakcyjność zajęć dydaktycznych, ale także pozwalają rozwijać samodzielność i kreatywność oraz inne tzw. kompetencje miękkie (Mazurek-Kusiak, 2014). Potencjalni pracodawcy oczekują bowiem od absolwentów, aby obok wiedzy ogólnej i umiejętności zawodowych posiadali umiejętności społeczne oraz komunikacyjne, takie jak praca w zespole, inspirujące przywództwo, znajomość języków obcych, punktualność, zaangażowanie, solidność i wytrwałość (Kluza i Kluza, 1998).

Oczekiwania względem wybranego przez respondentów kierunku studiów były zróżnicowane, podobnie jak w badaniach Maro-Kulczyckiej (2010), prowadzonych wśród studentów kształcących się na kierunku geografia turystyki i hotelarstwa na Uniwersytecie Łódzkim.

Dla prawie 9 na 10 studentów studiów magisterskich na kierunku turystyka i rekreacja wrocławskiej AWF najważniejsze było zdobycie wiedzy, umiejętności i kompetencji niezbędnych do pracy zawodowej, np. w biurze podróży, hotelu, ośrodka rekreacji (ryc. 3). Ten efekt kształcenia był również oczekiwany przez studentów I stopnia (64,9%), podob-

Rycina 2. Czynniki związane z programem i formami organizacyjnymi zajęć na kierunku turystyka i rekreacja determinujące wybór studiów we wrocławskiej AWF

Ryc. 3. Oczekiwania studentów względem studiów na kierunku turystyka i rekreacja

Ryc. 4. Spełnienie oczekiwań studentów względem studiów na kierunku turystyka i rekreacja

nie jak zdobycie i doskonalenie umiejętności w zakresie aktywności ruchowej, np. w sportach zimowych i wodnych, grach zespołowych, formach fitness (70,1%). Co drugi badany student oczekiwał od studiów na kierunku turystyka i rekreacja również zdobycia lub poszerzenia wiedzy o świecie przydatnej w prywatnych podróżach. Wagę tego ostatniego aspektu w wyborach studentów potwierdzają również badania Maro-Kulczyckiej (2010) oraz de Voogd van der Straten i Łagowskiej (2008), które zwracają też uwagę na istotną dla studentów szansę na zwiększenie możliwości podróżowania.

Wszystkich respondentów poproszono, aby w skali 1–5 (1 – bardzo słabo, 5 – bardzo dobrze) ocenili stopień spełnienia ich oczekiwań. Badani studenci poprzez oceny wskazywali jednoznacznie, że ich wybory ich nie rozczarowały (ryc. 4). Niemniej jedno z najważniejszych oczekiwań, jakim było przygotowanie do pracy zawodowej, zostało w przypadku większości studentów spełnione w stopniu średnim. Jak oczekiwano, nieco wyżej ocenili je studenci studiów magisterskich (średnia ocena 3,29) niż studenci o 2 lata krócej studenci studiów licencjackich (średnia ocena 2,87). Badania prowadzone przez Formellę i Wojdakowskiego (2008) wykazały, że chociaż studenci w trakcie studiów nisko oceniają swoje przygotowanie do pracy zawodowej (często opierając się bardziej na wyobrażeniach niż doświadczeniu), pracownicy branży turystycznej, mogący zweryfikować swoje kompetencje w rzeczywistej działalności, doceniają i wykorzystują w dużym stopniu wiedzę i umiejętności nabyte właśnie na studiach.

Wrocławscy respondenci byli najbardziej usatysfakcjonowani możliwością poznania nowych ludzi i zawiązania przyjaźni (średnia ocena 4,57). Mieli do tego okazję m.in. dzięki licznym zajęciom dydaktycznym o charakterze wyjazdowym oraz imprezom

środowiskowym, wzmacniającym integrację pomiędzy uczestnikami. Stawianie studenta w sytuacji trudnej, złożonej pod względem psychologicznym i społecznym wpływa na rozwój osobisty, a wspólne przeżywanie sukcesów i porażek pomaga nawiązywać trwałe relacje międzyludzkie i przyjaźnie.

Studentów poproszono o ocenę studiów na kierunku turystyka i rekreacja w podziale na 3 główne kategorie: program nauczania, organizacja zajęć oraz infrastruktura uczelni.

Realizację programu nauczania oceniono z użyciem 6 kryteriów. We wszystkich dominowały oceny wysokie i/lub średnie (tab. 2). Dwóch na trzech badanych respondentów oceniło stopień trudności realizowanych zajęć jako dobrze dostosowany do ich możliwości. Tylko co czwarty student na I poziomie i co siódmy na II poziomie kształcenia

Tab. 2. Ocena programu nauczania na kierunku turystyka i rekreacja
 (udział procentowy odpowiedzi)

Odpowiedź	Studia I stopnia	Studia II stopnia
STOPIEŃ TRUDNOŚCI ZAJĘĆ		
Optymalny poziom zajęć	71,1	67,2
Za trudne zajęcia	0,0	0,0
Za łatwe zajęcia	25,8	14,9
Brak odpowiedzi	3,1	17,9
AKTUALNOŚĆ WIEDZY PROWADZĄCYCH ZAJĘCIA		
Aktualna wiedza	63,9	53,7
Nieaktualna wiedza	5,1	9,0
Brak odpowiedzi	30,9	37,3
STOPIEŃ ZAINTERESOWANIA STUDENTÓW ZAJĘCIAMI		
Interesujące zajęcia	26,8	20,9
Średnio interesujące zajęcia	68,0	59,7
Nieinteresujące zajęcia	3,1	4,5
Brak odpowiedzi	2,1	14,9
PRAKTYCZNY WYMIAR WIEDZY		
Wysoki	10,3	17,9
Średni	63,9	61,2
Niski	24,7	19,4
Brak odpowiedzi	1,0	1,5
FORMA PRZEKAZU WIEDZY I UMIEJĘTNOŚCI		
Bardzo interesująca	21,6	25,4
Średnio interesująca	75,3	64,2
Mało interesująca	3,1	7,5
Brak odpowiedzi	0,0	3,0
EFEKTYWNE WYKORZYSTANIE CZASU ZAJĘĆ PRZEZ PROWADZĄCEGO		
Wysoka efektywność	25,8	29,9
Średnia efektywność	63,9	58,2
Niska efektywność	9,3	10,4
Brak odpowiedzi	1,0	1,5

wyrazili opinię, że zajęcia mogłyby być prowadzone na wyższym poziomie złożoności. Najtrudniejsza okazała się ocena aktualności wiedzy prezentowanej przez prowadzących podczas zajęć dydaktycznych: co trzeci student nie miał zdania w tej kwestii. Najwyższy odsetek niskich ocen uzyskało kryterium: praktyczny wymiar wiedzy – co czwarty student I stopnia i co piąty II stopnia dostrzegli małe możliwości wykorzystania wiedzy zdobytej na studiach w przyszłej pracy zawodowej.

W ramach oceny organizacji zajęć poproszono respondentów o wypowiedź na temat wielkości grup ćwiczeniowych, liczby godzin zajęć oraz organizacji planu zajęć realizowanych na terenie AWF, a także o ocenę zajęć terenowych, które stanowią średnio około 1/4 wszystkich zajęć ujętych w programie studiów I stopnia oraz, zależnie od specjalności, od 1/3 do prawie połowy na II stopniu (materiały wewnętrzne AWF we Wrocławiu). Oceny studentów I i II stopnia we wszystkich elementach tego kryterium są zbliżone (tab. 3). Najwyżej oceniono wielkość grup ćwiczeniowych: aż 2/3 studentów uważa ją za optymalną. Warto tu nadmienić, że większość ćwiczeń na badanym kierunku realizowana jest w tzw. dużych grupach dziekańskich, liczących od 38 do 42 osób (Uchwała nr 41/2017...).

Liczba godzin zajęć optymalna jest tylko dla co drugiego studenta. Zdumiewający był wysoki odsetek osób, które nie zdecydowały się odpowiedzieć na to pytanie (23% w przypadku studentów I stopnia i aż 37% w przypadku II stopnia).

Najniższej studenci ocenili organizację planu zajęć prowadzonych na terenie uczelni. Najczęściej wskazywano następujące przejawy tego nieoptymalnego, zdaniem studentów, rozplanowania:

- za długie (bo nawet kilkugodzinne) przerwy pomiędzy zajęciami (68% studentów I stopnia i 23% studentów II stopnia jest tego zdania);
- brak zblokowania zajęć w jednej części tygodnia (odpowiednio 26% i 21%).

Specyfika badanego kierunku i jego praktyczny profil wymagają realizacji części zajęć w formie wyjazdów i obozów, prowadzonych poza murami uczelni, w Polsce i za granicą. Warto tu zaznaczyć, że o ile na studiach licencjackich są one takie same dla

Tab. 3. Ocena organizacji studiów – wybrane aspekty (udział procentowy odpowiedzi)

Odpowiedź	Studia I stopnia	Studia II stopnia
LICZBA GODZIN ZAJĘĆ		
Za mała	27,8	0,0
Optymalna	49,5	53,7
Za duża	0,0	8,9
Brak odpowiedzi	22,7	37,3
WIELKOŚĆ GRUP ĆWICZENIOWYCH		
Za mała	0,00	1,49
Brak odpowiedzi	2,06	1,49
Za duża	29,90	29,85
Optymalna	68,04	67,16
ORGANIZACJA PLANU ZAJĘĆ NA TERENIE UCZELNI		
Optymalne rozplanowanie	28,87	43,28
Nieoptymalne rozplanowanie	68,04	56,72
Brak odpowiedzi	3,09	0,00

Tab. 4. Ocena zajęć terenowych (udział procentowy odpowiedzi)

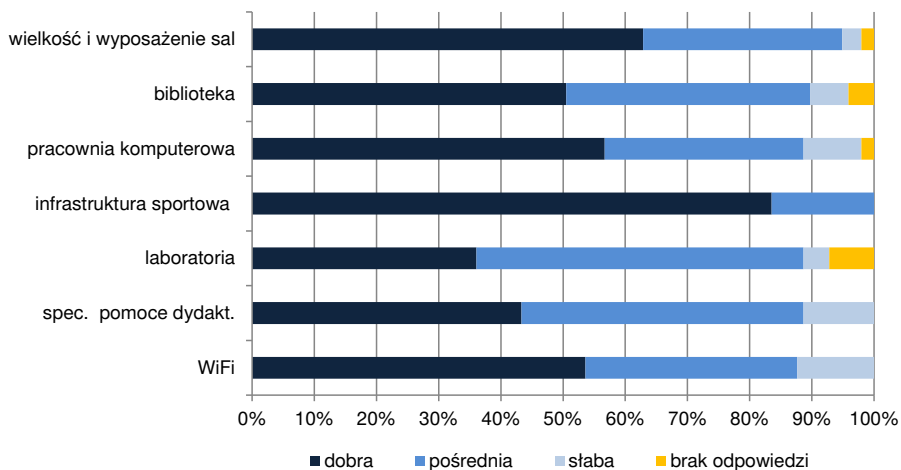
Odpowiedź	Studia I stopnia	Studia II stopnia
KOSZT ZAJĘĆ		
Za niski koszt	0,00	1,5
Optymalny koszt	32,0	28,4
Za wysoki koszt	59,8	44,8
Brak odpowiedzi	8,2	25,4
RÓŻNORODNOŚĆ ZAJĘĆ		
Za małą	9,3	17,9
Optymalna	76,3	70,1
Za dużą	12,4	4,5
Brak odpowiedzi	2,1	7,5
CZAS TRWANIA ZAJĘĆ		
Za krótkie zajęcia	23,7	29,8
Optymalny czas	60,8	52,2
Za długie zajęcia	11,3	7,5
Brak odpowiedzi	4,1	10,5

wszystkich studentów, na studiach magisterskich ich liczba i rodzaj wynikają z wybranej specjalności. Mimo to ocena zajęć terenowych jest zbliżona na obydwóch poziomach kształcenia. Najkorzystniej wypadło kryterium różnorodności oferowanych zajęć terenowych: ponad 2/3 studentów jest nią usatysfakcjonowanych. Także liczba godzin tych przedmiotów okazuje się zadowalająca dla ponad połowy badanych. Najniżej oceniono aspekt kosztów obligatoryjnych zajęć terenowych, tylko w niewielkim stopniu dofinansowywanych przez AWF (tab. 4).

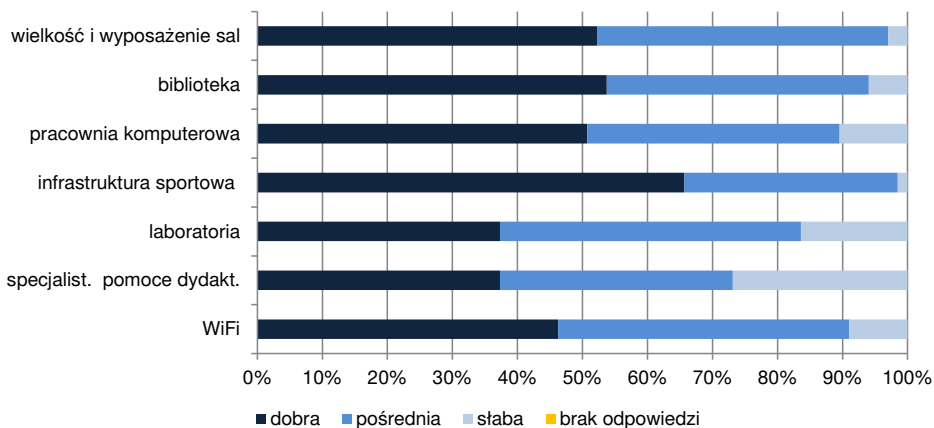
Spośród trzech głównych elementów oceny studiów na kierunku turystyka i rekreacja respondenci wystawili najlepsze opinie szeroko rozumianej infrastruktury AWF. Tu odsetek ocen słabych był najniższy (ryc. 5 i 6). Zauważalne jest nieco bardziej krytyczne podejście studentów studiów magisterskich, przy jednoczesnym niepozostawieniu żadnego kryterium bez oceny.

Studenci na obu poziomach najbardziej docenili infrastrukturę sportową uczelni (pływalnia, korty tenisowe, boiska, hale sportowe itp.) – żaden student I stopnia nie wystawił oceny niskiej, a tylko jeden z II stopnia uznał, że jej ilość i jakość są niezadowalające. Najsłabsze oceny uzyskały laboratoria i pracownie specjalistyczne, a także w przypadku studiów magisterskich specjalistyczne pomoce dydaktyczne (np. programy komputerowe, sprzęt sportowo-rekreacyjny).

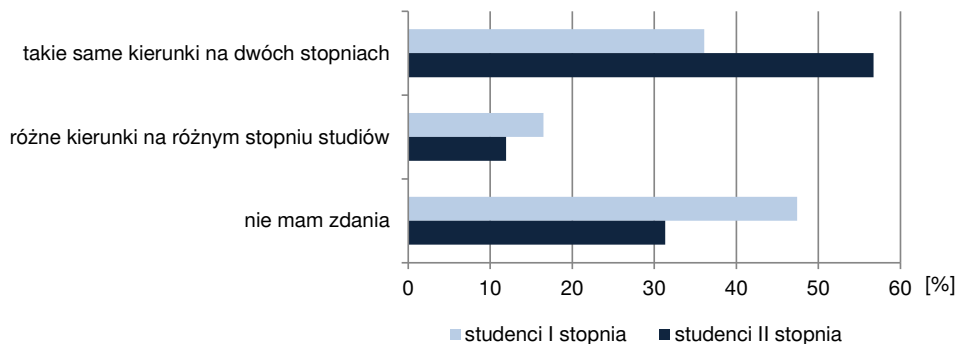
Jednym z celów Deklaracji Bolońskiej, podpisanej przez Polskę w 1999 r., jest zwiększenie tzw. pionowej mobilności studentów, połączonej na ogół ze zmianą kierunku studiów (Berkowicz, Włodarska i Gurba, 2011). Badanych studentów zapytano, które podejście do kontynuowania wybranego na I stopniu kierunku studiów uważają za bardziej atrakcyjne. Dla ponad 1/3 studentów kwestia ta okazała się trudna – nie wyrazili oni bowiem swojego zdania pomimo dodania przez autorki kwestionariusza przykładów wyjaśniających. Pozostałym osobom bardziej odpowiada studiowanie na tym samym kierunku na obydwóch poziomach kształcenia – szczególnie dotyczy to bardziej doświadczonych studentów studiów magisterskich (ryc. 7).

Ryc. 5. Ocena poszczególnych elementów infrastruktury AWF we Wrocławiu w opinii studentów I stopnia

Ryc. 6. Ocena poszczególnych elementów infrastruktury AWF we Wrocławiu w opinii studentów II stopnia

Ryc. 7. Preferencje studentów względem kierunków studiów I i II stopnia

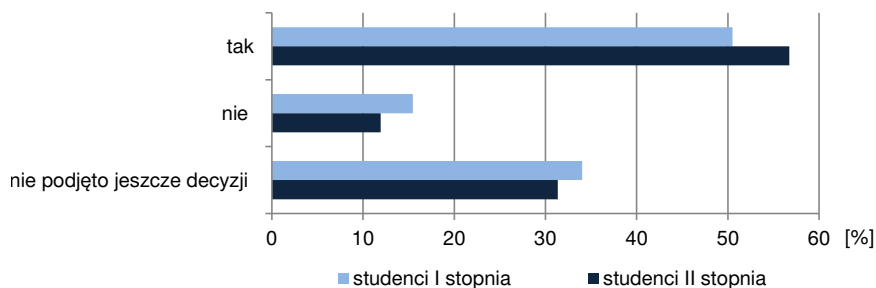
Studentom dano możliwość swobodnej wypowiedzi na temat propozycji zmian, jakie według nich powinny być wprowadzone zarówno w programie nauczania, jak i w organizacji studiów. Co siódmy student I stopnia i aż co trzeci II stopnia zrezygnowali jednak z udzielenia odpowiedzi na to pytanie, wymagające analitycznego myślenia i kreatywności. Pomimo braku odpowiedzi nie można jednakże założyć, że akceptują oni w pełni wszystkie elementy składowe programu nauczania i jego organizacji.

W ramach zmian w programie kształcenia studentów studiów licencjackich sugerują wprowadzenie większej liczby godzin z przedmiotów *stricte* turystycznych (np. geografii turystycznej) (18,6%), a także zajęć terenowych (12,4%). Ankietowani chcieliby także dodatkowego poszerzenia oferty zajęć umożliwiających nieodpłatne zdobycie dodatkowych certyfikatów i uprawnień (13,4%). Najczęściej wymieniana propozycja zmiany związana z organizacją studiów dotyczyła skrócenia przerw (tzw. okienek) między zajęciami. Wniosek taki zgłosił co trzeci student studiów I stopnia. Propozycje studentów studiów magisterskich (choć znacznie mniej liczne) były bardzo zbliżone.

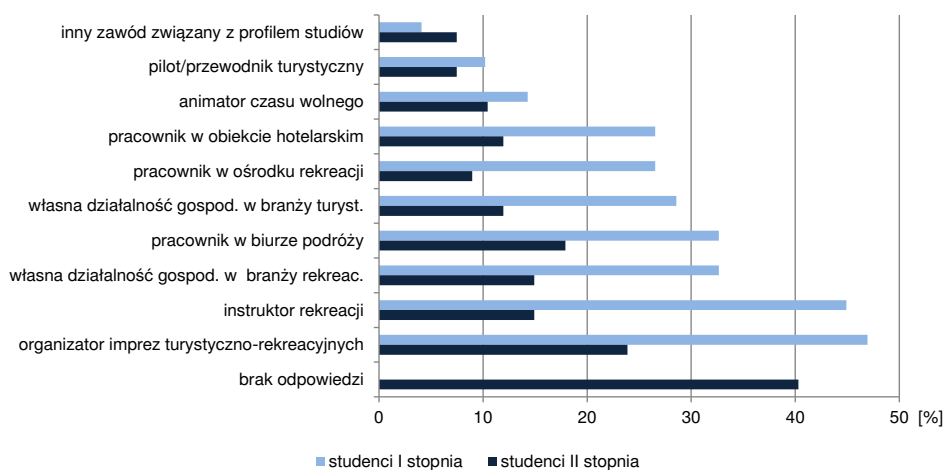
Studentów na obu poziomach kształcenia poproszono o zadeklarowanie chęci podjęcia pracy w zawodzie zgodnym z profilem studiów. Co drugi student wskazał odpowiedź pozytywną. O ile wysoki odsetek odpowiedzi „Jeszcze nie wiem” wśród studentów studiów licencjackich nie był zaskakujący, zdumiewał wśród studentów studiów magisterskich. Zaledwie miesiąc przed obronami prac magisterskich co trzeci student nie umiał odpowiedzieć, czy zamierza podjąć pracę w jakimkolwiek zawodzie związanym z szeroko rozumianą branżą turystyczną i rekreacyjną (ryc. 8).

Respondentów, którzy zamierzają podjąć pracę w branży turystycznej i/lub rekreacyjnej, poproszono o wskazanie rodzajów zawodów, w których chcieliby podjąć pracę zarobkową (ryc. 9). Tutaj także widoczne było niezdecydowanie przyszłych magistrów – aż 40% osób deklarujących we wcześniejszym pytaniu chęć podjęcia pracy w zawodzie zgodnym z wykształceniem nie wiedziało, jakiej pracy chcą szukać. Podobne wyniki przyniosły badania innych autorów, np. de Voogd van der Straten i Łagowska (2008) wykazały słabą orientację zawodową ankietowanych studentów. Bednarska (2014) także podniosła problem rezygnacji znaczącej części absolwentów kierunków turystycznych z wykonywania zawodu (czy to bezpośrednio po studiach, czy po kilkuletnim okresie zatrudnienia).

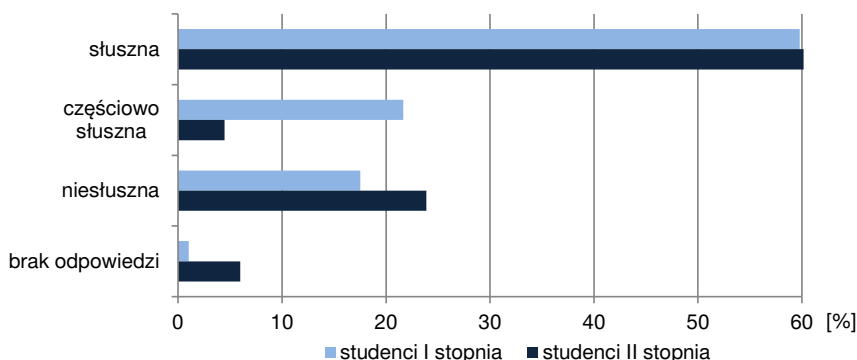
Co drugi badany student kończący studia licencjackie i co czwarty przyszły magister chcieliby pracować przy organizacji imprez turystycznych i/lub rekreacyjnych. Interesująca dla studentów jest także praca w charakterze pracownika biura podróży czy instruktora wybranej formy aktywności ruchowej. Co trzeci student I stopnia i co siódmy

Ryc. 8. Struktura odpowiedzi respondentów na pytanie: „Czy po zakończeniu studiów zamierza Pan/Pani podjąć pracę w zawodzie zgodnym z profilem studiów?”

Ryc. 9. Deklaracje studentów dotyczące preferowanego zawodu zgodnego z kierunkiem studiów

Ryc. 10. Słuszność decyzji dotyczącej wyboru kierunku studiów

II stopnia rozważają prowadzenie własnej działalności gospodarczej w branży turystycznej lub rekreacyjnej (ryc. 9). Podobne wyniki uzyskały Buchta i Skiert (2009), które skupiły się na diagnozie oczekiwań studentów rozpoczynających naukę na kierunku turystyka i rekreacja w białskopodlaskiej filii AWF w Warszawie.

Jak wskazują badania Żulickiego (2017), prowadzone wśród absolwentów Wydziału Nauk Geograficznych Uniwersytetu Łódzkiego, szansa na zatrudnienie bezpośrednio po studiach jest wyższa po kierunku turystyka i rekreacja niż po innych kierunkach „geograficznych” (np. geografia, geografia nauczycielska, gospodarka przestrzenna).

Podsumowaniem ankiety była prośba o refleksję końcową nad słusznością decyzji związanej z wyborem kierunku studiów. Studenci kończący w momencie badania studia licencjackie byli w większości zadowoleni ze swoich wyborów – tylko 17% osób stwierdziło, że dokonały złego wyboru. W przypadku studentów II stopnia – co czwarty uznał swoją decyzję o wyborze kierunku i miejsca studiów za niewłaściwą (ryc. 10).

Niestety tylko studenci I stopnia chętnie rozszerzyli swoje wypowiedzi, podając zarówno argumenty przemawiające za słusznością swojej decyzji, jak i te przeciw. Jako argumenty za słusznością wyboru wymieniano głównie zdobycie dużej wiedzy i umiejęt-

ności (31,4%) oraz wysoką atrakcyjność zajęć (27,1%). Elementy, które przyczyniły się do opinii negatywnej, to najczęściej niższy, niż oczekiwano, poziom zajęć (25,0%) oraz zmiana zainteresowań w trakcie studiów na inną dyscyplinę (22,5%). W przypadku studentów studiów magisterskich tylko pojedyncze osoby zdecydowały się wypowiedzieć szerzej.

WNIOSKI

Jak wskazuje przegląd literatury przedmiotu, przygotowanie dobrze wykształconej kadry dla gospodarki turystycznej jest istotnym warunkiem zapewnienia jej dalszego rozwoju. Wnioski ten potwierdzają również zaprezentowane w niniejszym artykule wyniki badań empirycznych. Wynika z nich, że jednym z głównych motywów podjęcia studiów na kierunkach turystycznych jest przygotowanie się do pracy zawodowej. To jednak niejedyny aspekt, który uczelnie powinny brać pod uwagę. W celu utrzymania wysokiej pozycji na rynku usług akademickich należy, obok potrzeb rynku pracy, uwzględnić także inne oczekiwania i potrzeby studentów.

Na podstawie przeprowadzonych badań empirycznych sformułowano zatem następujące wnioski:

1. Do najważniejszych czynników determinujących wybór studiów na wrocławskiej AWF zarówno przez studentów I, jak i II stopnia należą: lokalizacja uczelni w dużym ośrodku miejskim o długich tradycjach akademickich (stwarzającym wiele możliwości pracy oraz rozrywki dla studentów), oferta programowa uczelni oraz opinie znajomych osób.
2. Analizując program studiów jeszcze przed ich wyborem, kandydaci zwrócili szczególną uwagę na oferowaną przez wrocławską AWF możliwość zdobywania uprawnień i certyfikatów specjalistycznych (dokumentujących dodatkowo kwalifikacje zawodowe), realizowane atrakcyjne formy zajęć (głównie wyjazdowe i terenowe) oraz rodzaje przedmiotów objętych programem kształcenia.
3. Studenci II stopnia oczekiwali od studiów przede wszystkim przygotowania do pracy zawodowej. Młodszy ich koledzy wskazali, że równie ważne jest zdobycie i doskonalenie umiejętności w zakresie form aktywności ruchowej. Co drugi badany student zadeklarował, że głównym motywem podjęcia przez niego studiów na kierunku turystycznym było zdobycie i/lub poszerzenie wiedzy przydatnej w prywatnych podróżach.
4. Stopień spełnienia oczekiwań względem rzetelnego przygotowania do pracy zawodowej, które studenci wymieniali najczęściej, oceniono jako średni. Studenci, którzy liczyli przede wszystkim na doskonalenie w zakresie aktywności ruchowej, deklarowali w większości usatysfakcjonowanie w tym aspekcie. Najwyżej oceniono spełnienie oczekiwań związanych z poznawaniem nowych ludzi i zawieraniem przyjaźni.
5. Studenci na obydwóch poziomach kształcenia są w większości zadowoleni z merytorycznego poziomu programu kształcenia: dobrze oceniono poziom zajęć, aktualność przekazywanej wiedzy oraz jej praktyczny wymiar.
6. W kwestii organizacji studiów respondenci za optymalną uznali wielkość grup studenckich oraz liczbę godzin dydaktycznych zawartych w programie kształcenia. Zgodnie z ich opinią należy jednak zwrócić uwagę na nieodpowiednie rozplanowanie zajęć dydaktycznych zarówno w ciągu dnia, jak i w skali tygodnia.

7. Badani studenci szczególnie cenią sobie zajęcia realizowane poza murami uczelni, czy to w formie kilkugodzinnych wyjazdów/wyjazdów, czy też jako kilkudniowe, zblokowane obozy i wycieczki. Niestety średnio co drugi badany wskazał też na ich zbyt wysoki koszt, który wynika m.in. z niskiego dofinansowania wyjazdów ze strony wrocławskiej AWF.
8. Studenci kierunku turystyka i rekreacja wysoko ocenili infrastrukturę sportową uczelni. Najniższe noty otrzymały laboratoria i specjalistyczne pomoce dydaktyczne.
9. Respondenci deklarowali chęć studiowania tego samego kierunku na I i na II stopniu studiów; tylko 17% studentów I stopnia i 12% II stopnia stwierdziło, że bardziej atrakcyjne jest dla nich studiowanie na dwóch różnych kierunkach: innym na I stopniu niż na II.
10. Blisko co drugi student I i II stopnia chce podjąć pracę w zawodzie zgodnym z wykształceniem, jednak około 1/3 studentów zarówno I, jak i II stopnia nie jest jeszcze zdecydowana. Ankietowani najchętniej pracowaliby w zawodach: organizator imprez turystyczno-rekreacyjnych, instruktor rekreacji, pracownik w biurze podróży. Wielu badanych rozważyło też prowadzenie własnej działalności gospodarczej w branży turystycznej i/lub rekreacyjnej.
11. Prawie 2/3 respondentów jest zadowolonych z wyboru kierunku i miejsca studiów. Średnio tylko co piąty badany stwierdził, że jego decyzja w tym zakresie była niesłuszna.

Przygotowując się do reorganizacji kształcenia, należy wskazać zarówno mocne, jak i słabe jego strony w opinii studentów I i II stopnia kształcenia. Do mocnych stron kierunku turystyka i rekreacja na wrocławskiej AWF zaliczyć można:

- lokalizację uczelni w mieście z długimi tradycjami akademickimi oraz potencjałem umożliwiającym realizację aspiracji studentów na różnych płaszczyznach życia;
- infrastrukturę uczelni, ze szczególnym uwzględnieniem bazy sportowo-rekreacyjnej;
- zajęcia umożliwiające integrację społeczności studenckiej;
- możliwość nabywania oraz doskonalenia wiedzy i umiejętności w zakresie różnych form aktywności ruchowej;
- obecność w programie nauczania zajęć terenowych, realizowanych w formie zajęć zblokowanych (wyjazdowych).

Wyszczególnione mocne strony stanowią atut kierunku, a ich obecność powinna być podkreślana w komunikacji pomiędzy uczelnią a potencjalnymi kandydatami na studia.

W toku badań stwierdzono również występowanie słabych stron oferty kształcenia na badanym kierunku studiów. Stały się one podstawą do identyfikacji obszarów i kierunków działań doskonalących kształcenie kierunkowe.

Pierwszy z obszarów odnosi się do programu nauczania oraz poszukiwania odpowiedzi na pytania: Czego uczymy? Na rozwijanie jakich kompetencji powinno się kłaść nacisk w programie nauczania? Opierając się na badaniach przeprowadzonych wśród studentów, wyróżniono w tym obszarze trzy kierunki działań, które powinny być podjęte przez władze Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu:

1. Wprowadzenie już na studiach I stopnia specjalności, aby zaoferować studentom większy wybór preferowanej ścieżki kształcenia, a jednocześnie podwyższenie kompetencji zawodowych.
2. Modyfikacja programu kształcenia na I i II stopniu, wzbogacająca go o większą:
  - a) różnorodność lektoratów języków obcych, jak również liczbę ich godzin;
  - b) liczbę godzin zajęć terenowych;
  - c) liczbę przedmiotów *stricte* turystycznych.

3. Wprowadzenie certyfikatów potwierdzających zdobyte w toku studiów umiejętności i kompetencje w zakresie turystyki (np. pilot wycieczek, przewodnik turystyczny, rezydent).

Drugi obszar modyfikacji kształcenia kierunkowego związany jest z organizacją kształcenia; poszukujemy w nim odpowiedzi na pytania: Jak kształcić? Jakie przyjąć formy realizacji zajęć dydaktycznych? W jakim wymiarze czasu? Podsumowując – jak zorganizować proces kształcenia, aby był on nie tylko efektywny, ale też atrakcyjny dla studentów i pozwalał im skoordynować go z innymi przedsięwzięciami? W obszarze drugim wskazano również trzy kierunki działań:

1. Zmodyfikowanie dziennego planu zajęć dydaktycznych tak, aby uniknąć występowania wielogodzinnych przerw pomiędzy zajęciami; modyfikacja powinna dotyczyć również układu tygodniowego zajęć i polegać na skomasowaniu wszystkich zajęć w danej części tygodnia.
2. Wprowadzenie większego dofinansowania obowiązkowych zajęć terenowych.
3. Podniesienie poziomu kształcenia, jak również położenie nacisku na bardziej praktyczny wymiar zajęć.

Ważne jest również, aby podobne do opisanych w niniejszym artykule badania przeprowadzać w sposób systematyczny, a nie jednokrotny. Dotyczyć one powinny nie tylko oceny oczekiwań i potrzeb studentów oraz ich percepcji procesu kształcenia, ale również analiz preferencji sektora usług turystycznych i podmiotów konkurencyjnych na rynku edukacyjnym.

PODZIĘKOWANIE

Serdecznie dziękujemy Pani dr Paulinie Hebisz z Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu za pomoc w przygotowaniu kwestionariuszy ankietowych oraz organizacji badań.

BIBLIOGRAFIA

- Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu. Pobrane 19.10.2017 z: awf.wroc.pl
- Bednarska, M. (2014). Kariera zawodowa w hotelarstwie w opinii studentów – implikacje dla współpracy praktyki gospodarczej z systemem edukacji. *Studia Oeconomica Posnaniensia*, 2(1), 152–167.
- Berkowicz, A., Włodarska, B. Gurba, K. (2011). Mobilność studentów, pracowników naukowych i system punktów kredytowych ECTS – implementacja postulatów bolońskich w polskich szkołach wyższych. *Zeszyty Naukowe Instytutu Spraw Publicznych Uniwersytetu Jagiellońskiego, Zarządzanie Publiczne*, 1(13), 135–149.
- Białk-Wolf, A. (2016). Tourism tertiary education and research in Poland. *European Journal of Tourism Research*, 15, 6–23.
- Biczysko, D. (2015). Marketing internetowy Uniwersytetu Łódzkiego i jego wpływ na opinie studentów. *Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy*, 44(4, cz. 1), 22–30.
- Buchta, K., Skiert, M. (2009). Expectations of tourism and recreation students towards the course of education. *Polish Journal of Sport and Tourism*, 16(4), 251–260.
- Centrum Doskonalenia Kadr AWF we Wrocławiu. Pobrane 19.10.2017 z: <http://cdk.awf.wroc.pl>
- Fedyk, W., Paliga, Z. (2012). Kształcenie kadr dla rekreacji i turystyki jako czynnik poprawy efektywności rozwoju turystyki aktywnej na Dolnym Śląsku na przykładzie AWF Wrocław. W: M. Morawski (red.), *Zarządzanie wiedzą w turystyce a efektywność gospodarki turystycznej* (ss. 141–154). Wrocław: AWF.

- Formella, M., Wojdakowski, P. (2008). Kształcenie i kompetencje zawodowe uczniów/studentów średnich i wyższych szkół hotelarskich oraz pracowników obiektów noclegowych. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Ekonomiczne Problemy Usług*, 496(19), 469–483.
- Gołębski, G. (2013). Tourism research and education in Poland. History and contemporary issues. *Poznań University of Economics Review*, 13(4), 20–45.
- Gołębski, G. (2016). Nowe formy kształcenia w obszarze turystyki. *Folia Turistica*, 41, 63–80.
- Grobelna, A. (2016). Doświadczenie pracy i jego znaczenie dla kształtowania postaw przyszłych kadr obsługi ruchu turystycznego. *Ekonomiczne Problemy Turystyki*, 2(34), 343–359.
- Jaworski, Z. (2008). *Studia turystyki i rekreacji w Polsce. Programy i podmioty – propozycje standardów*. Warszawa: Almamater Wyższa Szkoła Ekonomiczna.
- Jelonek, M. (2011). *Studenci – przyszłe kadry polskiej gospodarki. Raport z badań studentów i analizy kierunków kształcenia realizowanych w 2010 r. w ramach projektu „Bilans Kapitału Ludzkiego” w Polsce w 2010 r.* Warszawa: Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości.
- Jeziński, R. (2006). Praca w Słonecznej Uczelni była moją pasją. W: R. Jeziński, A. Kaczyński (red.), *Nasza Słoneczna Uczelnia. Wspomnienia absolwentów SWF – WSWF – AWF we Wrocławiu* (ss. 23–34). Wrocław: AWF.
- Jonkisz, J. (1976). Od studium Wychowania Fizycznego do Akademii Wychowania Fizycznego. Etapy przemian organizacyjnych w 30-leciu. *Rozprawy Naukowe AWF we Wrocławiu*, 12, 7–39.
- Kluza, K., Kluza, S. (1998). Szkolnictwo wyższe a rynek pracy. W: A. Buchner-Jezińska, B. Minkiewicz, A. Osterczuk-Kozińska (red.), *Studia wyższe – szansa na sukces?* (ss. 37–49). Warszawa: Instytut Spraw Publicznych.
- Krajewska-Smarcz, A., Fedyk, W., Olearnik, J. (2014). Relacje uczelni o profilu turystycznym z podmiotami sektora turystyki. *Rozprawy Naukowe AWF we Wrocławiu*, 46, 51–60.
- Kruczek, Z. (red.) (2013). *Problematyka deregulacji zawodu pilota wycieczek i przewodnika turystycznego*. Kraków: Proksenia.
- Maro-Kulczycka, M. (2010). Charakterystyka studentów I roku turystyki i rekreacji na Wydziale Nauk Geograficznych Uniwersytetu Łódzkiego w roku akademickim 2010/2011. *Turyzm*, 20(2), 63–68.
- Mazurek-Kusiak, A.K. (2014). Innowacyjne metody kształcenia kadr branży turystycznej. *Logistyka*, 6, 7215–7222.
- Niekurzak, Z., Sabat, U. (2012). Kształcenie kadr dla rynku usług turystycznych w Polsce w latach 2003–2010. *Zeszyty Naukowe WSB we Wrocławiu*, 28, 161–179.
- Owen, E. (2001). What key skills do employers need? *Journal of Geography in Higher Education*, 25(1), 121–126.
- Pabian, A. (2016). Komunikacja marketingowa uczelni jako szansa na zdobycie przewagi konkurencyjnej. *Marketing i Zarządzanie*, 45(4), 193–201.
- Pawlak-Wolanin, A., Gudowski, J. (2016). Wpływ klienta wewnętrznego na kreowanie wizerunku uczelni niepublicznej. *Zeszyty Naukowe Uczelni Jana Wyżykowskiego. Studia z Nauk Społecznych*, 1(9), 287–302.
- Piróg, D. (2011). Usługi edukacyjne na poziomie akademickim w kontekście wymagań rynku pracy. *Prace Komisji Geografii Przemysłu*, 18, 23–36.
- Pstrocka-Rak, M. (2012). Kształcenie kadr dla turystyki w dolnośląskich szkołach wyższych. W: M. Morawski (red.), *Zarządzanie wiedzą w turystyce a efektywność gospodarki turystycznej* (ss. 213–225). Wrocław: AWF.
- Skubis, W. (2006). Problemy kształcenia i zatrudnienia kadr z wykształceniem wyższym na Dolnym Śląsku. *Polityka Społeczna*, 2, 6–10.
- Szymańska, E. (2009). Oczekiwania rynku turystycznego w zakresie kształcenia kadr. *Economy and Management*, 1(1), 133–140.
- Tokarz, A. (2008). Analiza systemu kształcenia kadr turystycznych w Polsce. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Ekonomiczne Problemy Usług*, 496(19), 571–581.
- Tokarz-Kocik, A. (2016). Kształcenie kadr dla potrzeb obsługi ruchu turystycznego. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Ekonomiczne Problemy Turystyki*, 34(2), 377–385.

- Travel & Tourism Economic Impact 2017* (2017). London: World Travel & Tourism Council.
- Uchwała nr 1/2016/2017 Rady Instytutu Turystyki i Rekreacji przy Wydziale Wychowania Fizycznego Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu z dnia 5 kwietnia 2017 r.
- Uchwała nr 39/2012/2013 Rady Wydziału Wychowania Fizycznego Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu z dnia 7 marca 2013 r.
- Uchwała nr 41/2017 Senatu Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu z dnia 29 czerwca 2017 r.
- Uchwała nr 56/2016/2017 Rady Wydziału Wychowania Fizycznego Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu z dnia 2 marca 2017 r.
- Voogd van der Straten, de, G., Łagowska, B. (2008). Motywy wyboru studiów turystycznych. Orientacje wobec studiów i zawodu. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Ekonomiczne Problemy Usług*, 496(19), 461–467.
- Warcholik, W. (2013). Poziom wiedzy potencjalnych kadr turystycznych – studentów kierunków „geografia” oraz „turystyka i rekreacja” – w kontekście deregulacji zawodów przewodnika turystycznego i pilota wycieczek. *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, 24, 135–144.
- Węgrzyn, G., Balana, M. (2013). Możliwości wykorzystania marketingu szeptanego przez szkoły wyższe. *Prace Naukowe Wałbrzyskiej Wyższej Szkoły Zarządzania i Przedsiębiorczości*, 21(1), 83–94.
- Zarządzenie nr 38/2014/2015 Dziekana Wydziału Wychowania Fizycznego Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu z dnia 12 lutego 2015 r.
- Żulicki, R. (2017). Zatrudnienie absolwentów turystyki i rekreacji Uniwersytetu Łódzkiego. Analiza socjologiczna wyników badań sondażowych. *Turyzm*, 27(1), 71–81.

ABSTRACT

Improving academic teaching of tourism and recreation students

Background. The paper presents the issue of training professionals in tourism at the higher education level at the University School of Physical Education in Wrocław. The aim of the article is to identify areas and directions of activities to improve teaching in Tourism and Recreation in order to fulfil the needs and meet the expectations of students to the greatest possible degree.

Material and methods. The method of literature analysis and critique, as well as the method of diagnostic survey (auditorium questionnaire technique) were used to achieve the main purpose of the research. Students of the third year of the first degree studies (97 persons) and of the second year of the second degree studies (67 persons), who would soon graduate from the University School of Physical Education in Wrocław, Tourism and Recreation specialisation, took part in the survey.

Results and conclusions. The students evaluated the education process in the fields of, among others, the curriculum, study organization, and the University infrastructure. As a result, the authors identified two areas and six directions for improvement aimed at improving the educational offer within the analysed specialisation.

Key words: higher education, educating tourism professionals, Tourism and Recreation specialisation, University School of Physical Education in Wrocław, diagnostic survey